

Játékok a Székelyföldön

Jó szóval oktasd, játszani is engedd Szép, komoly fiadat" – írja a költő sokat idézett, de annál ritkábban megfogadott versében. Valóban, nem csak idézni kellene, de jó lenne meg is szívlelni *József Attila* intését, hiszen arról szól ez a három sor, hogy a játék életünk alapvető eleme, a gyermek életében pedig nem egyéb, mint az oktatás szerves kiegészítője. Úgy is fogalmazhatunk, hogy oktatás és a játszás együttesen jelenti a gyermek számára a tanulást. Már amennyiben a tanuláson az életre való felkészülést értjük, nem pedig haszontalanságok be magolását.

Ezen a földön kisebb testvéreink, az állatok gyermekei – kölykei, fiókái – szinte teljes mértékben játszódással sajátítják el az élet valóságos és képletes küzdelmeihez szükséges viselkedést, módszert, technikát. De a hagyományos – hogy ne mondjam: primitív – társadalmakban is elősorban a különböző játékok azok, amelyek a gyermeket szocializálják, vagyis felkészítik az életre, elvezetik a felnőttkorba és bevezetik a közösségbe, a társadalomba. A hagyományos paraszti világban pedig, amely korántsem nevezhető primitívnek, mert nagyon is összetett, célszerű – csak éppen nem mesterségesen túlbonyolított – világ, az „olyan-ami-lyen” iskolai oktatás mellett – „megfogadva” a költő későbbi intelmét – nagyon is engedték a gyermekeket játszani.

Ezeknek a játékoknak egy része természetesen a fölösleges energiák levezetését jelentette, de a legtöbbször csak az évszázadok alatt formálódó dolgokban fellelhető tudatossággal és célszerűséggel szolgálta az életre való készülést.

Gondoljunk a *László Gyula* tanár úr által sokat emlegetett és meg is rajzolt nyíllövő játékokra, amikor a székely fiúcskák közül az egyik kilőtte a nyílat, s a többieknek azt kellett a levegőben eltalálnia. Legalább fél évezreddel ezelőtti, a székely katonáskodás gyökereihez elvezető játékról van tehát szó. Ezzel az emlékekkel már meg is érkeztünk a Székelyföldre, hagyományaink kincseshányájához. Tudjuk, hogy a nyelvterület peremén élő népcsoportok őrzik mindig a népi kultúra legrégebb, legértékesebb rétegeit. Ezért indult el *Kodály* is a Mátyusföldre, a Zóbor-vidékre, *Bartók* is a Székelyföldre, mert tudták, hogy ott találják meg a legarchaikusabb dalokat, dallamokat. A Székelyföld belsejének számító Korondról és Varságról is azért gyűlt össze ilyen értékes játékanyag.

A Székelyföldön és általában Erdélyben a játékgyűjtés nem előzmények nélkül való. Ha csak azokra gondolok, melyeket az úgynevezett önkéntes, tehát nem hivatalos gyűjtők bevonásával végeztek, akkor meg kell emlékeznünk *Kiss*

Áron százhárom esztendeje megjelent magyar játékgyűjteményéről, amelynek számottevő erdélyi anyagát lelkes pedagógusok gyűjtötték össze. De különösen emlékeztetek az 1960-as évekből a romániai magyar gyermeklap, a *Napsugár* „Varrj ruhát Zsuzsi babának” és „Varrj ruhát Andris babának” című pályázataira, amelyek eredményeként jóval több mind száz helyről érkezett be népviseletes babaruha, köztük több tucat olyan, melynek hézagpótló tudományos értéke van. A népviseletbe öltözött *Zsuzsi és Andris* babák csodálatos közössége azóta is megtekinthető Kézdivásárhely múzeumában. Ennek a gyűjtőmunkának folytatásaként indult azután a lap *Síppal-dobbal* pályázata, melynek hozadéka több száz gyermekjátékszer lett. Ezek az erdélyi gyermekek által készített játékok, sajnos, ma még csak a sepsiszentgyörgyi múzeum raktárkészletét, és nem a tudományt, nem a gyermekekkel foglalkozó irodalmat gyarapítják.

Hogy aztán a Székelyföldön belül vajon Korond tájékán, a Sóvidéken található-e a legérdekesebb gyermekjáték-anyag, azt aligha tudnám megmondani. De eljátszhatunk a gondolattal, hogy *Tamási Áron* sem véletlenül adta kedves novellájának azt a címet, hogy Sóvidéki társasjáték. Nem tudom, a gyűjtők: *Szakál Aurél és Kriston Vízi József, Váczi Mária* tudományos szempontból a Székelyföld játékokban leggazdagabb területét választották-e ki? De azt biztosan tudom, hogy a korondi *István Lajos*nál jobb segítőre, minden néprajzgyűjtő álmára, a helyi dolgokban járatos és a gyűjtés jelentőségét is felismerő munkatársra aligha találtak volna máshol.

Mint a Honismeret szerkesztője, igen régóta ismerem *Lajos bácsit*, noha személyesen mindössze egyszer találkoztunk, akkor is talán csak egy órára. De hosszú éveken át leveleztünk, cikkeket, korrektúrákat küldöztünk egymásnak. Míg aztán egy alkalommal, nyilván Moldvába menet, vagy onnan jövet, míg útitársaim rituális korondi bevásárlásukat végezték, benéztem *István Lajos*hoz.

Nem volt odahaza, de felesége hamar előkerítette. Na, hogyan hívja haza egy idős székely asszony Korondon a férjét? Természetesen telefonon!

Nem emlékszem már rá pontosan, hogy miről beszélgettünk, nyilván erről-arról, talán még amarról is. De két igen szép emlékem maradt a korondi látogatásról. Az egyik *István Lajos* személye, ahogyan fogadott, ahogyan – mint ott mondják – megtisztelt. Viselkedésében – nem keveredett, hanem – ötvöződött a tisztelet és az önérték. Bizony, tanulnunk kellene ezektől a mind ritkábban található idős parasztemberektől, akik pontosan tudják, hogy mit érnek, s ezzel együtt tudják megadni a tiszteletet

a vendégnek. Mert ettől lesz az a tisztelet különösen értékes.

A másik emlékem nem ilyen emelkedett, de annál kedvesebb. Búcsúzóban egy szép, emberfejet ábrázoló cseréppipát kaptam tőle azzal, hogy legyen ez a szerkesztőségi pipa. De mivel nem vagyok pipás ember, ezt a pipát én a Szókratész Múzeumnak ajándékozom. Igaz, hogy nem gyerekjáték, de mégiscsak játék: felnőtt emberek szórakozására, füsteregetésre, játszadozásra való.

Halász Péter

Trencsényi-Waldapfel Imre: Előadások a görög nevelés elméletéről

A könyv szerzője magyarországi ókortudomány, klasszika-filológia meghatározó tudósa volt nemcsak hazánkban, hanem Európában is a 20. század harmadik negyedében. Trencsényi-Waldapfel a budapesti egyetem professzora, akadémikus, több nemzetközi tudományos társaság tagja, akinek nemzetközi mitológia-népszerűsítő kötetein nőtt fel. A *Mitológia* több nyelven (oroszul, németül, lengyelül, szlovákul) is megjelent. A *Görög regéket* legutóbb 1994 őszén, nyolcadik kiadásban adta ki a Lord Kiadó – a tanulóifjúság e kötetből ismerkedik az antik hagyományokkal.

A hatvanas évek végén Trencsényi-Waldapfel Imre speciális kollégiumot tartott a görög nevelés elméletéről egyetemi hallgatóknak. A pedagógia iránt elkötelezett professzor e keretek közt ültette át a neveléstudomány számára klasszika-filológia kutatásait. Az előadás-sorozat több részletét magnószalag őrizte meg az utókor számára.

A Pedagógus Szakma Megújítása Projekt segítségével ezeket az előadásokat rekonstruálták a szerkesztők, s tették hozzáférhetővé a szélesebb olvasókör számára.

Az *Előadások a görög nevelés elméletéről* hiánypótló mű. A magyar közolvasó – pedagógusjelölt – mindmáig Fináczy Ernő 1906-ban kiadott művéből tájékozódhatott a kérdéssről. Az európai ókortudomány fél évszázadának eredményeit, saját eredeti kutatásait ötvöző korszerű munka tükrözi Trencsényi-Waldapfel Imre mostani, posztumusz munkája.

Az olvasó megismerkedhet *Arisztophanész*, *Szókratész*, *Platón*, *Lukiánosz* és mások műveinek pedagógiatörténeti vonatkozásaival. Egészen újszerű az a szemlélet, mely a neveléstörténet klasszikus idealista – a herbartzismusig vezető – Szókratész-Platón-Arisztotelész vonulata mellett felmutat egy másikat, a *Rousseau*-ig vezető realista vonulatot, s ennek forrását, a pedagógiaelméletben kevésbé számontartott *Démokritoszt*.

A kötet a neveléstörténet és az ókortudományok kedvelőinek – pedagógusjelölteknek és pedagógusoknak egyaránt ajánljuk.

A könyv megrendelhető: NTK Vállalkozási Igazgatóság, Budapest 1143 Stefánia út 91.

„A sárkányok lovagjai”

A 10-16 éves tanulók számára a legjelentősebb magyar alkotók életútját, munkásságát bemutató szöveggyűjtemény *Petrolay Margit* új könyve.

Az irodalmi szöveggyűjtemény hét elbeszélést tartalmaz. Az elbeszélések saját kutatású, hiteles irodalomtörténeti adatokra támaszkodnak. Példaként említjük, hogy a *Mikszáthról* szóló írások kutatási háttéranyagát az akadémiai kritikai kiadás is közreadta.

Az elbeszélés kötetben feltűnnek irodalmunk jeles, a gyerekekhez, serdülőkhöz közelálló, az iskolai irodalomtantervekben tartósan központi szerepet betöltő alakjai.

Négy elbeszélés a „nagy palóc”, Mikszáth Kálmán életútját követi. Ezek közül az egyik a *Petőfi iskolája* címet viseli, ily módon közvetve felvillan a klasszikus poétánkhoz kapcsolódó hagyomány is – éppen úgy, ahogyan azt a selmecebányai gimnázium élte egy emberöltővel később. A másik, szintén Mikszáthról szóló elbeszélésnek több iskolai színpadon sikerrel játszott, dramatizált változata is van. Címe: *A tandíj*. Egy elbeszélés szól *Ady Endréről*, egy *Móricz Zsigmondról* (illetve a debreceni kollégiumban vele gyerekeskedő *Medgyessy Ferencről*, a szobrászról). E történetek mind hősök gyermekkorának, serdülőkorának, korai eszmélésének egy-egy mozzanatát örökítik meg. Olyan mozzanatok és olyan miliőben, melyek kulcsként szolgálhatnak az életmű megértéséhez, az irodalomtörténetté ércesedett alakok emberi arcúlatának megközelítéséhez. Így villan fel a szülőföld, a meghatározó helyszín: Szklabonya, Rimaszombat, Selmecebánya, Érmindszent, Debrecen – az irodalmi tradícióban oly kedves, bár elhomályosult arcúlatú emlékhelyek. A gyűjteményt kiegészíti egy elbeszélés az öreg, „botos és kalapos” *Arany János* karlsbadinapjairól. E novellának is a költő és a gyerekvilág kapcsolata a központi motívuma.

Az elbeszélések – túl azon, hogy esztétikai élménynek sem utolsó, érdekes olvasmányok – jól alkalmazható háttéranyagok az alkotók életútját bemutató tanítási órákon – feltehetőleg valamennyi, a magyar irodalom klasszikusait vállaló helyi tanterv esetére. Alkalmassak önálló feldolgozásra, részben dramatikus megjelenítésre, tanári bemutatásra. Lehetőséget adnak arra is, hogy a tanulók az esztétikai élmény segítségével megismerték birtokában érdeklődéssel tovább kutassanak a tudományos megismerésre törő eszközökkel. A műfaj feltehetőleg az irodalomolvasásban szociokulturális hátrányai miatt elmaradtabb tanulókat is közelebb vonzza az irodalomhoz.

A könyv lektorai, *Varga Domokos* és *Vekerdy Tamás* az igaz történetek elmesélését kedvelő iskolásoknak ajánlják a könyvet.

A könyv megrendelhető: NTK Vállalkozási Igazgatóság, Budapest 1143 Stefánia út 91.

Rendezvények országszerte

Az Ipolymenti népfőiskolán újra egy asztalnál ülnek az Ipoly két partjának településeit képviselő

selő személyek. A téli rendezvénysorozaton minden alkalommal felteszük a kérdést: Kié az iskola? A választ közösen keresik, a magyarországi és a szlovákiai tapasztalatok tükrében. A Gyermekérdekek Magyarországi Fóruma közgyűlésre készül. A gyermekvilágnak a XX. században eltöltendő utolsó öt esztendejéről kísérelnek prognózist állítani.

Olvasók lesznek -e a XXI. század gyermekei? Erre a kérdésre pedig a Magyar Olvasótársaság készül jó választ adni a nyári nagyszabású nemzetközi Olvasókonferencián.

A gyerekek humánus társaskapcsolatainak fejlesztésére adott ki munkafüzetet a Tégy a gyűlölet ellen mozgalom. A kiadványt Friss Péter, a Kontyfa utcai iskola tanára szerkesztette. Bizonyára segítí a munkafüzet az úttörőközöségük beszélgetéseit is, hiszen jelszavuk, az

„Úttörők a barátságos harmadik évezredért” ugyanerre a kihívásra utal.

Ezer év

Az „Ezer éves magyar iskola” kampányának emblémájával jelent meg az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum legújabb reprintje: Imre Sándor Neveléstanát adták ki, s kínálják a XX. század méltatlanul háttérbe szorított alakjai iránt érdeklődő olvasónak.

Pályázatok

A Komárom-Esztergom Megyei Pedagógiai Intézet és a Magyar Irodalomtörténeti Társaság Komárom-Esztergom Megyei Tagozata által meghirdetett „Tanár, műhely” pályázatra 8 dolgozat érkezett. A reneszansz irodalom tanítása az általános- és középiskolában címmel 7 kolléga küldte be munkáját. A 10.000.- Ft-os fődíjat Kovács Lajos dorogi tanár-igazgatónak ítélte a 3 tagú zsűri, továbbá Bánszkyé Farkas Noémi tatabányai, Nyitrai Erika nyergesújfalui és dr. Szilvási Csaba tatabányai magyartanárok pályaművét kiadásra javasolta.

Az Iskolapolgár Alapítvány és az Ezredforduló Alapítvány közös pályázatot hirdet:

– Diákcélú kisalapítványok létrehozása címmel.

A pályázat célja: az autonóm diákérdek- és jogvédelem saját forrásainak fokozatos megteremtése.

A pályázat benyújtásának határideje: 1995. május 31.

A pályázat betűjele: „V/T” Tervezett keretösszeg: 200.000.- Ft. Projektfelelős: Kárpáti Zsuzsa, tőle levélben lehet kérni a megállapodás tervezetét.

– Tananyagfejlesztés, tananyagírás, feladatlapok összeállítása az állampolgári nevelés témakörében.

A pályázó feltétlenül kérjen információt mielőtt a kidolgozó munkát megkezdene.

A pályázat benyújtásának határideje: 1995. május 31.

A pályázat betűjele: „IPA/3” Tervezett keretösszeg: 200.000.- Ft

Elnyerhető támogatás: a benyújtott standard alapján ösztöndíjszerződést kötünk. Projektfelelős: Trencsényi László

Általános tudnivalók:

A fenti pályázatokkal kapcsolatos tájékoztatás és pályázati nyomtatvány a projektfelelősöknek címzett levélben (a betűjel feltüntetésével) a NONPROFIT Irodától igényelhető:

1325 Budapest, Pf.: 68.

A Magyar Drámapedagógiai Társaság gondozásában jelenleg az alábbi kiadványok kaphatók:

Duró-Nánay: Dramaturgiai olvasókönyv

Gabnai: Drámajátékok

Keleti: Bolondos királyság, királyi bolondság

Kaposi: Játékkönyv

Bolton: A tanítási dráma elmélete

Reformpedagógiai olvasókönyv

Debreczeni: Drámapedagógiai órák

Tolnai: Drámatanítás

Debreczeni: Egy amatőr emlékezése

Szauder: Dráma – oktatás – nevelés

Németh: Mátyás király lustája

Valamint a Drámapedagógiai Magazin korábbi számai.

(Budapest, I. Corvin tér 8., vagy Bp.II. Marciánbányai tér 5/a.)

Angol Tanári Információs És Módszertani Központ

Decemberben megnyílt az ATIMK (Pécs, Széchenyi tér 9. I.106., tel.: 211-956), amely a megye és régió angoltanárait, angolul tanuló egyetemi hallgatóit látja el szakmai segítséggel. A központ a British Council és a Baranya Megyei Közgyűlés közös erőfeszítéseinek eredményeként jött létre.

A szolgáltatások között szerepel a könyv- audio- és videotár anyagának helyben használata, valamint azok kikölcsönzése. Leendő tagjaink brit napilapot és szakmai folyóiratokat olvashatnak, azok régebbi számait kölcsönözhetik; használhatják a számítógépen a szövegszerkesztő programot.

A legmodernebb szakmódszertani irodalom lehetőséget biztosít az igényes önképzésre, valamint szakmai kutatómunkára.

A központ dolgozói Dobányné Bors Lídia és Hámoni Virág segítséget nyújtanak a megfelelő szakirodalom kiválasztásában. Igény szerint bemutatót tartunk a videotár anyagából.

A tanárok szakmai fejlődését fogja segíteni a jövőben itt működő módszertani tanfolyam, (devoni tanárok közreműködésével) nyelvtanfolyam, valamint műhelyfoglalkozások.

A tagsági díj: 300.- Ft félévente.

Intézményi tagsági díj: 1000.- Ft

A központ ideiglenes nyitvatartása: hétfő-
csütörtök
13.00-16.00, pénteken: 13.00-15.30 h-ig.

30 éves a Harlekin

Három évtizedes évforduló egy ember életében mindenképpen korforduló, egy művészeti intézmény életében pedig vagy az öregkor kezdete, vagy éppen az ifjúkoré. Mikor vége a kamaszoknak, a nagy, szenvedélyes nekibuzdulásoknak és csalódásoknak, mikor vagy rezignált beletörődéssel, vagy ellenkezőleg: magabiztos öntudattal, határozott életprogrammal kezd egy új korszakot a művész, egy együttes, egy jóban-rosszban összetartó kollektíva. Tanul a kudarcból, erőt merít a sikerekből és megifjodik a közönség feléje áradó szeretetétől. A Harlekin együttes erre az utóbbira a példa. 20 éves amatőr múlt és 10 éves hivatásos színházi gyakorlat megedzette őket.

Mióta vezetőjüket *Demeter Zsuzsát* ismerem – nem is merem mondani milyen régen – mindig problémákkal küzdött. Együttműködési, művészi, kifejezőeszköz-beli és főleg játszási hely problémákkal. Nagyon sokszor elkeseredett, joggal, meg is sértődött sok-sok okkal, de soha nem adta fel. Mindig újrakezdte a küzdelmet: a művészi megmérettetésért, a hivatásosságáért, a színházi üzem működtetéséért és közben állandóan a biztos otthonért, a színházi helyiségért.

Fiatal martadt és vele együtt a sokat próbált, időnként új és új tagokkal kiegészülő társulat, ezért joggal kívánom Nekik: a 30. születésnap arra legyen alkalom számukra, hogy rövid számvetés után, közönségüktől kapott új energiákkal kezdjenek neki új korszakoknak, a következő évtizednek, ami nem lesz mentes a gondoktól, de nyilván megoldja fő problémájukat és önálló otthonban ünnepelik a következő jubileumukat.

Szilágyi Dezső

Útrakél a játszóbusz

A Kompania Egyesület Játszóbusza – benne játékeszközökkel, módszerekkel és játékszakemberekkel útnak indul. A vakáció idején körbe kívánják utazni az országot, s elsősorban a hátrányos kistélepülések gyerekeihez kívánnak eljutni egy-egy programra. Szívesen utaznak oda, ahol várják őket.

Felkéréseket az Egyesület címén, 1061 Budapest, Hegedű u. 6. sz. alatt várják.

Telefonszámuk: 267 95 66

Osztályfőnöki konferencia

A minisztérium támogatásával újra sor kerül – ezúttal Gödöllőn – az osztályfőnöki munka aktuális kérdéseiről dialogust kezdeményező osztályfőnöki konferenciára.

Az időpont: 1995. június 25-27.

A konferencia szervezője: Szekszárdi Ferencné OKI Iskolafejlesztési Központ, Budapest, V. Dorottya u.8.

1000 éves a magyar iskola

A Pedagógusok Szakszervezete a Pedagógusok Kiskönyvtára című sorozatban adta közre a fenti címmel Kelemen Elemér tanulmánykötetét. A kiadvány valójában a szerző munkásságának legutóbbi terméséből válogat, jobbra a Pedagógusok Lapjában megjelent cikkeinek gyűjteménye. Az olvasó így nem áttekintő történelmi krónikát kapott a kezébe, hanem figyelemre méltó szerző gondolatait, reflexióit különböző történelmi témákra. Fontosak azok az írások, melyek egy-egy probléma, téma történelmi útját mintegy hosszmeteszben mutatják meg, legyen az oktatási törvénykezés, nevelésügyi kongresszus, az iskola nemzeti jellege, pedagógusmozgalmak és szakszervezetek. Kelemen Elemér írásai napjaink közéleti problémái iránt érdeklődő modern szemléletű történelmet mutatnak e rövid jegyzetekben, esszékben is.

Csodakút

Megadatott Papp Gábornak, hogy reprezentatív gyűjteményben adja közre „iskolájának” népmese-kutatásait. A Pontifex kiadónál megjelent kötet alcíme utal a Pap-iskola fő irányára: népmese, beavatás, álmefejtés, napút, mélyléktan, ezotéria. A szerzők közt: a szerkesztő.

Jankovics Marcell, Moldován Tamás, M.Pap Gizella, Kustár Zsuzsa, Erich Fromm, Bruno Bettelheim és más jeles nevek találhatók.

A 12 évfolyamos iskola tankönyvei

A Lóránd Ferenc irányításával fejlődő új, alternatív, komprehenzív iskolamodell, a „Tizenkét Évfolyamos Komplex Iskola” a Tankönyvkiadó Vállalkozási Igazgatóságának kiadásában közreadta tankönyvcsomagjának első folyamát. Az 1-6 osztályok anyanyelvi, irodalmi, természettudományos, és társadalomtudományos nevelése jutott új, kreativitásra, differenciálásra alkalmas taneszközökkel. Jellegzetes, hogy a társadalomismeretben a szisztematikus történelemoktatást kiegészítik, s a hatodikosok tematikus „nagyprojekteken” haladhatnak, jobbra olyan témák körében, melyek kamasz érdeklődésüknek megfelelnek. Így például Család és lakóhely, a Pénz világa, Az ember nyomában, stb.

Jellegzetessége e könyveknek, hogy jeles, ismert szakemberek mellett a fejlesztéshez csatlakozott iskolák pedagógusai (Salgótarjánból, Szolnokról Tiszafüredről, a fővárosból) vettek részt a könyvek szerkesztésében.